

Piotr Bednarz

Konferencja naukowa "Feniks z popiołów - Polska odrodzona 1918" : w dziewięćdziesięciolecie odzyskania niepodległości

Rocznik Lubelski 35, 295-298

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Konferencja naukowa

**„Feniks z popiołów” – Polska Odrodzona 1918,
w 90-lecie odzyskania niepodległości**

W dniu 6 listopada 2008 r. w siedzibie Lubelskiego Towarzystwa Naukowego odbyła się konferencja naukowa pt. „Feniks z popiołów – Polska Odrodzona 1918, w 90-lecie odzyskania niepodległości”. Konferencji przewodniczyła prof. dr hab. Małgorzata Willaume, która otwierając obrady przypomniła, że w dobie odzyskania niepodległości Lublin odegrał istotną rolę w budowaniu polskiej państwowości. Tutaj bowiem powstał jeden z pierwszych organów polskiej władzy w postaci Tymczasowego Rządu Ludowej Republiki Polskiej kierowanego przez Ignacego Daszyńskiego, który jeszcze przed przybyciem Piłsudskiego do Warszawy rozpoczął swoją działalność. Jakkolwiek powszechnie przyjęto datę 11 listopada za dzień odzyskania niepodległości, to jednak jest to data umowna, związana z zakończeniem pierwszej wojny światowej. Tematyka referatów wygłoszonych podczas konferencji nawiązywała zatem zarówno do ogólnopolskich wydarzeń związanych z odzyskaniem niepodległości, jak też do roli, jaką w tym dziele odegrała Lubelszczyzna.

Pierwszy głos zabrał prof. dr hab. Wiesław Śladkowski. Przedstawił zawiłe losy kwestii polskiej w latach I wojny światowej, a także międzynarodową sytuację odrodzonej Rzeczypospolitej. Profesor przypomniał bardzo niekorzystną sytuację, w jakiej znalazła się sprawa polska w zachodniej opinii publicznej w ciągu XIX w., w szczególności zaś w drugiej jego połowie. Chęć pozyskania Rosji dla sojuszu militarnego wymuszała na rządach zachodnich aliantów akceptację zaboru części ziem polskich przez Rosję a tym samym nie poruszanie sprawy polskiej w polityce międzynarodowej. W dalszej części swego wystąpienia prof. Śladkowski omówił stopniową ewolucję stanowiska aliantów w kwestii polskiej w miarę rozwoju sytuacji na froncie, uwzględniając wszystkie przełomowe dla zagadnienia momenty takie jak austro-niemiecka ofensywa latem 1915 r., akt 5 listopada, orędzie prezydenta Wilsona z 22 stycznia 1917 r., rewolucje rosyjskie czy wreszcie zakończenie wojny. Referent zakończył swoje wystąpienie przedstawieniem problemów związanych z walką o granice państwa polskiego i wpływu toczonych przez Polaków walk na powojenną sytuację odrodzonej Rzeczypospolitej.

Referat dr Joanny Złotkiewicz-Kłębukowskiej (UMCS) poświęcony był brytyjskiej polityce wobec kwestii polskiej w dobie uzyskiwania przez nią niepodległości. Na początku swojego wystąpienia referentka naszkicowała główne założenia brytyjskie wobec kwestii polskiej w XIX w., które były niezyczliwe wobec Polaków a w najlepszym zaś wypadku całkowicie obojętne. Omawiając stanowisko poszczególnych polityków angielskich w dobie konfliktu światowego referentka zwracała uwagę na fakt, iż polska niepodległość nie leżała w interesach brytyjskich, stanowiła bowiem zagrożenie dla tradycyjnego dla tamtejszej klasy politycznej wyobrażenia o europejskiej równowadze sił. Niepodległa Rzeczypospolita, powstała kosztem m. in. Niemiec, a dodatkowo związana sojuszem z Francją miała być rzekomym naruszeniem tejże równowagi. Dodatkowo zarówno brytyjska opinia

publiczna jak również elita polityczna tego kraju nie były dostatecznie poinformowane w sprawie polskiej, częstokroć uważając Polaków za niezdolnych do budowania niepodległego, i mającego szanse sprawnie funkcjonować, państwa. Obawa przed wybuchem następnej wojny w związku z problemami z ustaleniem granicy takiego państwa była kolejnym elementem wpływającym niekorzystnie na postrzeganie sprawy polskiej nad Tamizą. Referentka zwróciła jednak uwagę, że po odzyskaniu niepodległości Polska stała się do pewnego stopnia pożądanym przez Brytyjczyków państwem w związku z realnym zagrożeniem rosyjskim. Miała być to jednak Polska w swoich etnicznych a nie historycznych granicach, określonych przez lorda Curzona, co miało gwarantować jej względny spokój i nie narażać na konflikt z sąsiednimi państwami.

Referat wygłoszony przez prof. dr hab. Artura Korobowicza (UMCS) poświęcony był organizacji polskich władz sądowniczych w Lublinie w dobie odzyskania niepodległości. Profesor Korobowicz omówił najistotniejsze momenty budowania aparatu sądowniczego w Lublinie w kontekście sytuacji, w jakiej znajdowała się kwestia odzyskania niepodległości w przełomowych dla niej momentach wojny jak np. akt 5 listopada. Następnie prelegent przedstawił główne zagadnienia związane z funkcjonowaniem polskiego aparatu sądowniczego w pierwszych latach niepodległości. Szczególnie interesujące treści wystąpienia dotyczyły problemów kadrowych lubelskiej palestry, adaptacji istniejących dotąd zwyczajów prawniczych do nowych warunków wytworzonych uzyskaniem niepodległości i potrzebą przystosowania unormowań do polskiej praktyki sądowniczej. Prelegent zwrócił uwagę na fakt, że pomimo dość istotnych problemów lubelskie środowisko sądownicze szybko odnalazło się w nowej rzeczywistości i wniosło istotny wkład w utrwalenie porządku publicznego i ugruntowanie polskiej państwowości na Lubelszczyźnie.

Dr Mieczysław Ryba (KUL) omówił działalność polskich ugrupowań politycznych funkcjonujących na Lubelszczyźnie w czasie I wojny światowej. Zwrócił uwagę na ich sceptycyzm wobec deklaracji rosyjskich z początku wojny i stosunkowo niewielkie zaangażowanie w realizację idei walki zbrojnej przy boku Rosji, jakkolwiek dały się zauważyć symptomy świadczące o pewnym zainteresowaniu tworzeniem „Legionu Puławskiego”. Referent omówił także podstawowe podziały polityczne pomiędzy partiami Lubelszczyzny, sygnalizując, iż niekiedy nie pokrywały się one z analogicznymi problemami międzypartyjnymi istniejącymi na innych ziemiach polskich. Przypomniał także główne czasopisma propagujące myśl polityczną Lubelszczyzny. Wyliczając poszczególne momenty istotne dla kwestii polskiej w czasie I wojny światowej, dr Ryba omawiał stosunek do nich zarówno partii politycznych jak też społeczeństwa Lubelszczyzny. Szczególnie wyeksponował problem pokoju brzeskiego, jako istotnego dla mieszkańców Ziemi Lubelskiej. Kończącą część swojego wystąpienia referent poświęcił roli, jaką w dziele odzyskania niepodległości odegrał Lublin i Lubelszczyzna.

W dalszym ciągu konferencji prof. dr hab. Jan Lewandowski (UMCS) w swoim wystąpieniu przedstawił problemy uzyskania niepodległości, z jakimi borykały się narody Europy Środkowo-Wschodniej w dobie pierwszej wojny światowej. Wystąpienie było interesującym porównaniem sytuacji międzynarodowej poszczególnych narodów: Polaków, Litwinów, Łotyszy, Estończyków, Białorusinów oraz Ukraińców. Szczególnie wiele uwagi prelegent poświęcił różnicom w położeniu

tych narodów, które w całości znalazły się pod okupacją jednego mocarstwa w porównaniu do tych, które wskutek działań wojennych pozostały podzielone pomiędzy wrogimi obozami. W tym drugim przypadku szanse na niepodległość były o wiele mniejsze i jak miały pokazać wypadki z 1918 r. zwykle nie kończyły się pomyślnym rozwiązaniem. Odzyskanie (bądź też uzyskanie) niepodległości zależało także w dużej mierze od tego, w orbicie którego z państw znajdował się dany naród w momencie zakończenia konfliktu światowego – okupacja austro-niemiecka stwarzała generalnie korzystniejszą sytuację. Jako pokonane, państwa centralne musiały zrzec się swoich nabytków terytorialnych, Rosja natomiast pozostawiona poza systemem wersalskim definiowała swoje terytorium za pomocą rewolucji i wojny. Brak państwowości przy jednoczesnym fermentie społecznym i rosyjskiej interwencji prowadziły zwykle do zaprzepaszczenia szansy na niepodległość.

Wystąpienie mgr Macieja Sobieraja (IPN) dotyczyło tworzenia się i rozwoju legendy marszałka Piłsudskiego na Lubelszczyźnie w okresie II Rzeczypospolitej. Prelegent zapoznał audytorium z przeróżnymi formami propagowania legendy marszałka, szczególnie wiele uwagi poświęcając wydawanym w tym celu pism okolicznościowych, plakatów oraz publikowanych artykułów. Swoistą formą popularyzacji postaci marszałka były organizowane obchody rocznic związanych z działalnością Piłsudskiego, dzieła legionowego oraz urodzin marszałka, przybierająca z czasem formę niemal państwowego święta. Przedstawiając rozwój legendy marszałka, prelegent zwracał uwagę na jej wpływ w kształtowaniu idei niepodległości i umacniania państwowości polskiej na Lubelszczyźnie. Dodatkowym elementem sprzyjającym popularności J. Piłsudskiego w Lublinie był jego osobisty stosunek do Lublina, który mgr Sobieraj określił jako bardzo pozytywny, przywołując tego przykłady.

„Rapperswilskie inicjatywy niepodległościowe” to tytuł referatu wygłoszonego przez dr Dariusza Małyszka (KUL). Na początku swojego wystąpienia referent nasykował początki związku Rapperswil ze sprawą polską, które sięgają lat 60-tych XIX stulecia, kiedy to z inicjatywy hr. Władysława Broel-Platera stanęła w tym mieście polska kolumna wolności, w 1870 r. natomiast powstało tam Muzeum Polskie. Następnie dr Małyszka przedstawił różnorodne aspekty polskiej aktywności patriotycznej związane z Muzeum Polskim w Rapperswilu. Mówił o prowadzonej przez Muzeum na przestrzeni dziesięcioleci działalności propagandowej, wydawniczej a nawet politycznej. Szeroko przedstawiał związki Rapperswilu z emigracją zarówno szwajcarską jak też paryską, przypominał o organizowanych tam obchodach polskich rocznic narodowych. Sporo miejsca referent poświęcił przedstawieniu trudnej niekiedy sytuacji finansowej Muzeum oraz prowadzonej mimo tego przez nie akcji stypendialnej skierowanej do polskich emigrantów. Nie zabrakło także informacji na temat polemik toczonych wokół działalności Muzeum a związanych z walką pomiędzy poszczególnymi polskimi środowiskami politycznymi związanymi z Rapperswilem. Oddzielną częścią wystąpienia było omówienie działalności Muzeum w czasie pierwszej wojny światowej. Referent przedstawiał zarówno delikatną sytuację Muzeum w kontekście neutralności Szwajcarii oraz zainteresowania się tą placówką wywiadów państw zaborczych jak też stanowisko Muzeum wobec poszczególnych polskich nurtów politycznych okresu I woj-

ny światowej. Kończąc swoje wystąpienie dr Małyszek wspominał o powojennych losach Muzeum i jego zbiorów.

Wystąpienie dr Henryka Bałabucha (UMCS) poświęcone było publicystyce Andrzeja Niemojewskiego z lat 1917–1919. Referent przedstawił barwną sylwetkę tytułowego bohatera swojego referatu oraz jego socjalistyczną a potem wręcz anarchistyczną wizję społeczną, jaką lansował w redagowanym przez siebie czasopiśmie „Myśl Niepodległa”. Na przykładzie Niemojewskiego prelegent omawiał problemy związane z zaakceptowaniem niepodległego państwa polskiego wśród tej części socjalistów, którzy widzieli w nowym państwie bardziej realizację republiki burżuazyjnej aniżeli emanację niepodległej i wolnościowej ideologii. Znajdując się w opozycji zarówno do caratu jak też do ustroju odrodzonej Rzeczypospolitej, środowisko to stało się tą częścią społeczeństwa polskiego, której nieodległość nie przyniosła żadnych realnych korzyści. Co więcej, można wręcz stwierdzić, że niepodległość uniemożliwiła mu walkę o wolność społeczną i narodową poprzez odebranie potencjalnych zwolenników, którzy po obaleniu caratu oraz obcej zwierzchności zadowolili się stanem rzeczy wytworzonym w 1918 r. Prześladowany przez cenzurę i nękany aresztowaniami (przed i po wojnie), Niemojewski oraz jego „Myśl Niepodległa” stał się przykładem negacji idei niepodległości Polski po 1918 r.

Sesję naukową zakończyła dyskusja uczestników nad przedstawionymi referatami. Podkreślono doniosłość zachodzących w listopadzie 1918 r. wypadków w kontekście budowania polskiej niepodległości i sytuacji międzynarodowej. Konferencja Lubelskiego Towarzystwa Naukowego zaakcentowała 90. rocznicę odzyskania niepodległości Polski.

Piotr Bednarz
Lublin